

הלכתא למעשה ולמשיחא בדרה היומרי

מסכת יומא

תוכן

- א. פז"ר קש"ב 1
- ב. מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג והולך כל הרגל כולו ויום טוב האחרון של חג 3

דף ג.

הלכה למעשה

א. פז"ר קש"ב

"תן חלק לשבעה וגם לשמונה (קהלת יא ב) ר' יהושע אומר שבעה אלו שבעה ימי הפסח, שמנה אלו שמנה ימי החג¹". אולם שונה הוא היחס של שמיני עצרת לחג הסוכות מיחסו של שביעי של פסח לחג הפסח. שמיני של חג הוא רגל בפני עצמו, מה שאין כן שביעי של פסח, המשמש המשך לחג המצות כולו.

היחס העצמאי של השמיני מתבטא בששה דינים, חלקן נוהגים רק בזמן שבית המקדש היה קיים וחלקם נוהגים אף בזמן הזה. ונתנו להם סימן – פז"ר קש"ב. פייס לעצמו, זמן לעצמו, רגל לעצמו, קרבן לעצמו, שיר לעצמו, ברכה לעצמו.

פייס בפני עצמו² – כלומר שכל ז' ימי החג אין הכהנים מפייסין כלומר אין מטילין גזרות מי יקריב, אלא כהן שהקריב היום אינו מקריב למחר כי חלק כחלק יקריבו, ובשמיני של חג מפייסין ופעמים עולה הגורל למי שהקריב אתמול.

זמן בפני עצמו – אומרים בו זמן, כלומר ברכת שהחיינו בקידוש והנשים בהדלקת הנרות, בשונה משביעי של פסח שאין מברכים בו שהחיינו³.

¹ עירובין מ:

² כל זה מבואר באורהות היים חלק א דין שמיני עצרת אות מד, וכ"כ הוא עצמו בכל בו נג

³ כמבואר בשו"ע ונו"כ תרסח א

הרצתא למעשה ולמשיחא בדרה היומא

מסכת יומא

רגל בפני עצמו – שני פירושים נאמרו בראשונים. י"א⁴ רגל בפני עצמו לענין תפלה וברכת המזון שאין ממשיכים להזכיר את חג הסוכות כלל רק יש לו שם בפני עצמו ואומר⁵ "את יום שמיני חג⁶ עצרת⁷ הזה". וי"מ⁸ לענין אבלות "שלשים". שהקובר את מתו בתוך שבעה ימים קודם לרגל, אין הרגל מבטל אלא שבעה. שבעת ימי החג עצמם, הרי עוד שבעה. ושמיני עצרת מבטל עוד שבעה מהשלושים, ועלו לו בחשבון האבילות כ"א יום, ואין צריך להשלים אחר הרגל לשלשים יום אלא ט' ימים נמצא ששמיני של חג עולה כשבעת ימי החג.

קרבן בפני עצמו – פ' שאין קרבן של יום השמיני הולך על סדר שאר הימים כי בשאר הימים מתמעטין והולכין, יום ראשון מקריב י"ג יום שני י"ב יום שלישי י"א, וכן כלם בכל יום ויום מתמעטין והולכין, ולפי סדר זה היה לנו להקריב ביום שמיני ששה פרים ואין מקריבים אלא אחד, ועוד כי בכל שבעה מקריבין אלים שנים וי"ד כבשים, ויום שמיני אין מקריבין רק פ' א' איל א' וז' כבשים.

שירה בפני עצמה – י"א שהשיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש על הדוכן. בכל ימות החג היו אומרים מזמורי תהלים⁹ המדברים "על עסקי מתנות עניים מפני שזמן אסיפה הוא ועת ליתן לקט שכחה ופאה ומעשרות שישמעו ויפרשו בעין יפה". בשמיני עצרת השיר הוא לא מסדר שירי החג, אלא שיר לעצמו. השיר הוא "למנצח על השמינית". בכל ימי החג לא היו אומרים שיר שלם, אלא חציו היום וחציו למחר, ובשמיני עצרת אמרו שיר שלם. ומשום כך ה – "פרושים" בארץ ישראל, הנוהגים כמנהג הגר"א ואומרים בכל יום טוב השיר של יום טוב במקום השיר של יום, אומרים בשמיני עצרת "למנצח על השמינית".

⁴ שיטת רש"י וכ"כ בר"ה ד:

⁵ ברמ"א שם כתב לו לומר חג והקשו עליו האחרונים ובמהרש"ל וט"ז כתבו שיש לומר "שמיני עצרת החג הזה" שהוא עצרת של חג הסוכות. אך הגר"א כתב כנוסח השו"ע וכן פסק במ"ב.

⁶ ועיין במהרי"ל מנהגים הלכות חג הסוכות אות ה נשאל למהר"י סג"ל מפני מה אומר בשמיני עצרת ביום שמיני חג העצרת הזה יאמר חג שמיני ודיו. והשיב דבכל המצות מברכין על המצוה כגון חג המצות חג השבועות חג הסוכות, ואי אמר הכי שמיני להוד לא נדע מאיזה שמיני היא, לכן אומר נמי העצרת. ואי אומר העצרת להוד ה"א שבועות הוא דנמי מתקרי עצרת דשבועותיכם מתרגמינן בעצרותיכון לכך אומר שמיני. ושוב מצאתי וז"ל אם בא לומר חג יאמר את יום שמיני חג העצרת הזה דאז משמע שהוא טפל לחג ולא חג בפני עצמו, כדאמרינן בריש יומא מי איכא מידי דעיקר רגל לא בעי פרישה טפל דידיה בעי פרישה ואפילו למ"ד שמיני רגל בפני עצמו הוא ה"מ לענין פז"ר קש"ב אבל לענין תשלומין תשלומי ראשון הוא. הילכך האומר את יום שמיני עצרת הזה טעות הוא בידו שמשמע שהוא חג בפני עצמו כשאר חגים, עכ"ל.

⁷ בראשונים הלשון חג העצרת וכן הלשון בשו"ע אולם עיין בב"י כתב עצרת ללא ה' וכן בב"י וכ"כ פמ"ג במושב"ז ס"ק א וכן פסק במ"ב שם ס"ק ג.

⁸ ולפי שיטתם דין אמרית נוסח אחר בתפילה מרומז בברכה בפני עצמו כמבואר בבית יוסף תרסח וז"ל "ברכה בפני עצמו, ופירשו התוספות (מה. ד"ה רגל) והרא"ש (סי' ה) דברכה בפני עצמו היינו שבתפלה וברכת המזון אומרים את יום שמיני חג עצרת הזה וכן פירש גם כן רש"י אהא דאמרינן התם (מו): שמיני ספק שביעי שביעי לסוכה ושמיני לברכה".

⁹ המזמורים מסומנים בגמרא: "הומבה"י ("הבו לד"), "ולרשע אמר", "מי יקום ליו", "בינו בווערים", "הסירותי", "ימותי".

הלכתא למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת יומא

ו"א¹⁰ שפי' לגבי שמיני עצרת שחל להיות בשבת שאין שירו נדחה, שאם חלה שבת ביום אחד מז' ימי החג נדחה שירת היום ויאמרו "מזמור שיר ליום השבת", אבל אם יבא ביום שמיני של חג אין שירת שמיני נדחית מפני יום השבת אבל אמרים למנצח על השמינית.

ברכה בפני עצמה – ו"א¹¹ שביום שמיני של חג מברכין את המלך כמו שכתוב ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך. ו"א¹² שפי' שמזכירין בתפילה וברכת המזון הזכרה בפני עצמו כמו שנתבאר לעיל.

ו"ש המסתפקים לומר¹³ שמכיון שהוא רגל בפני עצמו חייב להקביל פני רבו שוב, על אף שכבר הקביל פניו בסוכות.

הלכתא למשיחא

ב. מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג והולך כל הרגל כולו ויום טוב האחרון של חג

נצטוו ישראל¹⁴ בכל רגל משלש רגלים להביא קרבן הניגה שנאמר תחוג לה' אלהיך¹⁵, וחגיגה האמורה בתורה היא שיקריב שלמים ביום טוב הראשון של חג בבואו להראות.

¹⁰ ארחות חיים שם וכל בו שם. ודלא כמש"כ בשו"ת פנים מאירות חלק א סימן סג כתב "ראיתי בקצת מקומות שנוהגין לומר בשמיני עצרת לאחר התפילה למנצח על השמינית והוא ע"פ התוספו' בסוכה דף מ"ו ע"א ד"ה שיר שכתבו שמשמע במסכ' סופרי' שהיו אומרי' בבית הכנסת מזמור וכן משמ' בירושלמי ופעם אחת הל שמיני עצרת בשבת ואמרתי דראוי לדחות שיר זה ויש לומר שיר של שבת וראי' דאמרינן בהחליל דף נ"ה בשיר של ה"ה דסוכו' דאם הל שבת באחד ימושו ידחה אלמא דחינן שיר דיומא בשביל שיר של שבת שהוא תדיר ואין לומר שיאמרו שניהן דא"כ אמאי ימושו ידחה ולמה לא אמרו שיר של שניהם אלא ע"כ משום פירחא דציבור' לא רצו לאומרם." ואולי לא היה מצוי ארחות חיים וכל בו תחת ידו

¹¹ רש"י לשיטתו הנ"ל שרגל בפני עצמו הוא לענין הזכרת היום

¹² לשיטות שקגל בפני עצמו הוא לענין אבילות.

¹³ שו"ת שיה יצחק סימן שיט. ודייק מפירוש הו"ל על פז"ר קש"ב רגל, ולא אמרו ג"כ שהוא רומז על רבו לקבל פני רבו, נראה לכאורה דא"צ, ויצא במה שקיבל פניו בימי הסוכות. אמנם ממשבע תפילת מוסף, "ואין אנו יכולים לעלות וליראות ולהשתחות לפניך", הרי דבו חיוב עלית הרגל, ועיין במס' חגיגה וברמב"ם ה' חגיגה, והנוב"י כותב במה"ת שהיוב קבלת רבו הוא מטעם פני שכינה, ולפי"ז גם בשמ"ע מהו"ב לקבל פני רבו עוה"פ, ויש לעיין בזה". אך לכאורה אין ראייה כלל מנוסח התפילה דאדרבא ממהרי"ל במנהגים הנ"ל משמע שרק לענין פז"ר קש"ב הוא בפני עצמו ולשאר דברים טפל לחג ועיין שו"ת דברי יציב חלק אורח חיים סימן רכח שכתב לפרש כך לולי דברי הראשונים והביא שרא כן להגר"ע בגליוני הש"ס בר"ה שם.

¹⁴ רמב"ם הלכות חגיגה פרק א הלכה א – ז

¹⁵ מלבד חובת עולת הראייה ושלמי השמחה

הרנתא למעשה ולמשיחא בדרף היומרי

מסכת יומא

מי שלא הקריב ביום טוב הראשון של פסח הרי זה מקריב בשאר ימות הרגל שנאמר שבעת ימים תחוג לה' אלהיך מלמד שכולן ראויין להגיגה וכולן תשלומי ראשון הם.

ומצוה להקדים ולהקריב בראשון, לא הקריב בראשון בין שוגג בין מזיד יקריב בשני, וכל המאחר הרי זה מגונה ועליו נאמר נוגי ממועד אספתי.

עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו ועל זה וכיוצא בו נאמר מעוות לא יוכל לתקון.

מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג הסוכות חוגג את כל הרגל כפסח וביום טוב האחרון שהוא שמיני ואף השמיני תשלומי ראשון הוא, וכן מי שלא חג ביום חג השבועות חוגג כל שבעה ויש לו תשלומין כל ששת ימים שלאחר חג השבועות, ודבר זה מפי השמועה נאמר שחג השבועות כחג המצות לתשלומין.